

بررسی وضعیت منطقه ۷ تبریز

وحید حسین حقی^۱، وحید یغما^۲

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، ایران

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، ایران

چکیده

بدون تردید هر برنامه‌ای برای موفقیت در مرحله اجرا باید ضمن شناخت دقیق و صحیح وضعیت موجود بر آینده‌نگری واقع بینانه ای استوار باشد تا حصول اهداف مورد انتظار را تضمین کند. لذا بر این اساس مقاله حاضر به مطالعه و پیش‌بینی بخشی از ابعاد شهری منطقه ۷ تبریز پرداخته و پیشنهاداتی جهت بهبود وضعیت این منطقه ارائه کرده است همچنین محدوده زمانی مطالعات حاضر ۱۰ ساله و محدوده مکانی آن منطقه ۷ کلان‌شهر تبریز می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: شهر تبریز، آینده تبریز، منطقه ۷ تبریز

مقدمه

در ابتدا استانداردهای جهانی و محلی هریک از معیارهای مورد نظر نامبرده خواهد شد سپس بر روی محدوده مورد مطالعه با استفاده از سیستم های اطلاعات جغرافیایی، مشاهدات میدانی، ابزار های پرسشگری از مردم، اسناد و مطالعات کتابخانه ای و... عملکرد آن ها داوری و نتایج و یافته ها ارائه خواهد شد. همچنین مطالعه در باره ویژگی های طبیعی، ویژگی های اجتماعی و جمعیتی، اقتصادی، کاربری اراضی در وضع موجود، ارتباطات و شبکه حمل و نقل شهری، ممیزی اراضی دایربایر و مشخص کردن زمینه های مستعد برای توسعه اتی، بررسی شئونات اجتماعی و اقتصادی موثر بر الگوهای رفتاری مردم در خصوص نحوه استفاده از زمین و...

در مرحله بعدی به دنبال مطالعات فوق، برآورد نیاز های اتی با استفاده از روش ها و فنون دقیق و به تفکیک برای کاربری های مختلف نظیر سکونت تجارت صنعت فضاهای عمومی تفریحی صورت می گیرد

سپس بعد از مراحل فوق تهیه نقشه های مورد نیاز ضروری است. برای تهیه نقشه های مورد نیاز کاربری اراضی شهری باید دو مرحله رعایت شود الف) برداشت وضع موجود ب) اشنایی با ویژگی های نقشه و کاربری اراضی شهری برای برداشت وضع موجود کاربری ها نیز از دو روش می توان استفاده کرد الف) روش دستی و ثبت مستقیم ب) دسنگش از دور و عکس ماهواره ای.

محور های مطالعات

بررسی وضع موجود محدوده مورد نظر در قالب: دسترسی ها، کاربری ها و میزان سازگاری آن ها، مطالعات جمعیتی نسبت سنی و جنسی شهروندان، مطالعه فضاهای عمومی نیمه عمومی و خصوصی محدوده مورد نظر، مطالعات اقتصادی نظیر کاربری های تجاری حوزه نفوذ و عملکرد آنها، ورودی ها، امان های فرهنگی، چالش های زیباسازی، وضعیت منطقه به لحاظ زیست پذیری و کیفیت زندگی برای تمام گروه های سنی و جنسی، بررسی امنیت منطقه در برابر مخاطرات طبیعی و انسانی، ویژگی های کالبدی و طبیعی، مطالعات رفتار و ترجیح عمومی شهروندان، مطالعات مسکن، مطالعات ممیزی اراضی شهری، وضعیت زمین های شهری، مطالعات مربوط به چشم انداز، میزان رشد و توسعه، مشارکت شهروندی، بررسی نسبت شهرنشینی به شهرگرایی، مکان یابی کاربری های اراضی منطقه و...

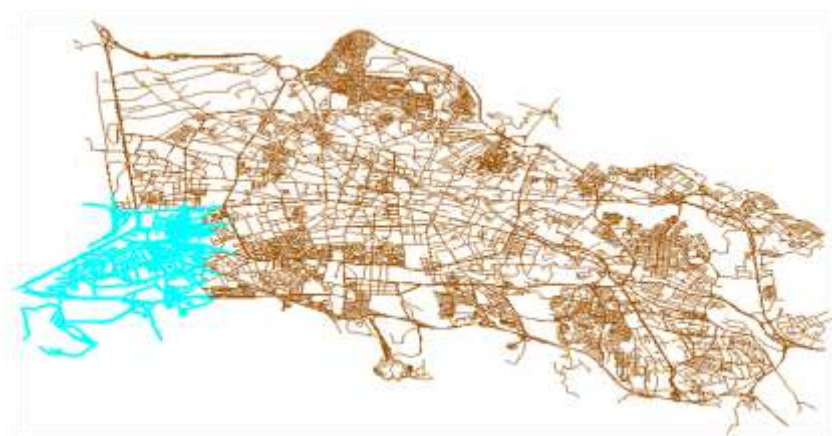
مطالعات جمعیتی نسبت سنی و جنسی شهروندان

نام محلات	جمعیت از ۸۵ تا ۱۰۰	جمعیت از ۶۱ تا ۸۵	جمعیت از ۷۵ تا ۹۰	مساحت
رسالت	۷۵۵۸۷۹	۸۶۰۲	۶۴۴۱	۷۵۵۸۷۸۵۰۰۰۱
بازار	۳۷۹۱۵۴	۲۵۴۹	۱۶۵	۳۷۹۱۵۴۳۹۴۶
زادگان	۶۳۹۸۴۱	۱۰۸۰۳	۷۷۷۷	۶۳۹۸۴۰۹۷۹۸
جاده	۵۴۲۴۶۷	۸۵۳۸	۶۶۹۳	۵۴۲۴۶۷۳۰۱۴
بازار ۱	۴۳۳۳۵۰	۱۲۳۶۸	۴۵۴۳	۴۳۳۳۴۹۳۳۰۲
کوی لاله	۲۲۰۸۰۴۰	۱۲۹۸۱	۵۱۸۸	۲۲۰۸۰۴۰۳۱۸
بازار	۵۶۱۲۹۶	۸۶۲۴	۴۷۲۴	۵۶۱۲۹۶۱۵۴۸
نواستان	۹۷۶۱۴۶	۹۷۹۴	۴۵۶۹	۹۷۶۱۴۶۳۴۰۲
آبشار	۲۷۴۴۱۱۵	۴۶۴۷۶	۲۰۷۷۴	۲۷۴۴۱۱۵۴۶۱
کوهستان	۱۳۶۹۹۷۴	۳۰	۲۷	۱۳۶۹۹۷۴۱۹۹
شهر کشتی	۳۵۹۰۴۲۲	۱۱۸۹۸	-	۳۵۹۰۴۲۲۴۷۶
۳	۷۷۰۷۵۱۱	۷۰	۷	۷۷۰۷۵۱۰۵۳۶
۴	۴۱۴۸۱۶	۳۴	-	۴۱۴۸۱۵۹۱۴۵
۱	۵۶۶۰۴۴۰	-	-	۵۶۶۰۴۴۹۸۵۵
بازار	۵۲۴۵۸۰	۶۲۵۶	۲۶۲۴	۵۲۴۵۸۰۴۱۲۷
بازار ۲	۴۱۶۴۵۹	۹۶۲۵	۴۸۴۹	۴۱۶۴۵۹۳۷۰۴

در مطالعات جمعیتی گه خود مقدمه ای است برای سایر مطالعات شهری نظیر مسکن و... مطالعه گرایش و روند های گذشته جمعیت بسیار مهم است همچنین شناخت وضع موجود به لحاظ سنی و جنسی می تواند در تعیین نوع کاربری های اراضی شهری در سال های اتی اثر گذار باشد. همچنین این مطالعات اصلی ترین داده برای برنامه ریزی کاربری زمین را برآورده می سازد نظیر فضاهای مورد نیاز برای سکونت تجارت ارتباطات صنعت تسهیلات رفاهی خدماتی و... مطالعات مربوط به این بخش نشان می دهد از سال ۱۳۷۵ به بعد افزایش جمعیت در برخی از این مناطق دیده می شود که ضرورت برنامه ریزی برای جمعیت های بالاتر را برای آینده این منطقه غیر قابل اجتناب می کند سه منطقه کوی لاله رسالت جلالیه با ضرب اهنگ ملایم تری در حال افزایش جمعیت می باشد اما در سایر مناطق نوسانات چشمگیری وجود دارد مثلاً در سال ۱۳۸۵ جمعیت برخی از مناطق این منطقه در حال انتقال به سایر مناطق شهر تبریز بوده که میل به جابه جایی شهروندان این مناطق را نشان می دهد اما در سال ۱۳۹۱ به دلیل عوامل متعدد اقتصادی و کاهش قدرت خرید مردم و ضرب اهنگ ملایم تغییرات قیمت مسکن در این مناطق دوباره جمعیت افزایش یافته است این افزایش جمعیت بی رویه منجر به افزایش مناطق حاشیه نشین در اندیشه اخماقیه و اطراف آن شده است پس مطالعات ترجیحی جمعیتی شهر نشان می دهد این منطقه از شهر نیازمند توجه بیشتری است تا بتواند کیفیت و زیست پذیری فضای شهری خود را ارتقا دهد و بتواند جمعیت مناسب با مساحت خود را جذب کند همچنین با بررسی نوسانات جمعیتی و مساحت زمین اشغال شده برای ساخت مسکن به دور از نواحی تجاری و الاینده ای مثل نیروگاه ها و... نشان می دهد در آینده برای این منطقه با کمبود مسکن و سایر کاربری های مورد نیاز با جمعیت ساکن رو به رو خواهیم بود

دسترسی و شبکه های ارتباطی:

در یک نگاه کلی به سیستم حمل و نقل شهری اجزا تشکیل دهنده آن: اضلاع، گره ها، میزان و شکل وسیله، ایستگاه ها، پایانه، قوانین و مقررات کنترل و نهاد های نظارتی می باشد

رویکرد های عمده آن: اتومبیل محوری، دوره تقابل با اتومبیل محوری و ایجاد محدوده های عاری از ترافیک، دوره انسان محوری و ایجاد تعادل بین اتومبیل و عابر پیاده، دوره ارام سازی فعال می باشد

اهداف آن دسترسی مناسب، سلامت و ایمنی، اقتصادی بودن و کارایی، آثار رقابتی و تولید ثروت با ایجاد ارزش افزوده بالا

نقش اصلی دسترسی ها: جابه جایی، نقش اجتماعی، نقش دسترسی، نقش معماری شهری، نقش تاثیرات آب و هوایی، نقش اقتصادی و...

نتیجه گیری از محل به غیر از رسالت و کوی لاله که کیفیت دسترسی، هماهنگی با کاربری های دیگر، سرعت و کیفیت جابه جایی بالا، معماری و منظر مناسب را دارند در سایر بخش های منطقه هفت تبریز بخصوص در اندیشه اخماقیه لواسان دسترسی ها مطلوبیت کافی را ندارند و بافت شبکه های دسترسی بسیار نامناسب می باشد: آسفالت نامناسب، مکان یابی نادرست، کمبود گره ها اتصالات، کمبود و کیفیت پایین ابزار های کنترلی، توزیع نامناسب دسترسی در این بخش مشاهده گردید. ضعف سیستم حمل و نقل عمومی، نبود علائم و تابلو های راهنما، عدم تعادل بین کاربری زمین و شبکه راه ارتباطی نیز دیده می شود. حجم ترافیک درون شهری نیز یکی از مشکلاتی است که پیش بینی می شود با افزایش جمعیت و ساخت و ساز ها در این منطقه بوجود آید، زمزمه های این معضل نیز امروزه در این مناطق قابل مشاهده است مثل ترافیک بالای این مناطق، تصادفات رانندگی، عدم کیفیت مناسب معابر و...

کاربری ها و سازگاری و مطلوبیت آنها:

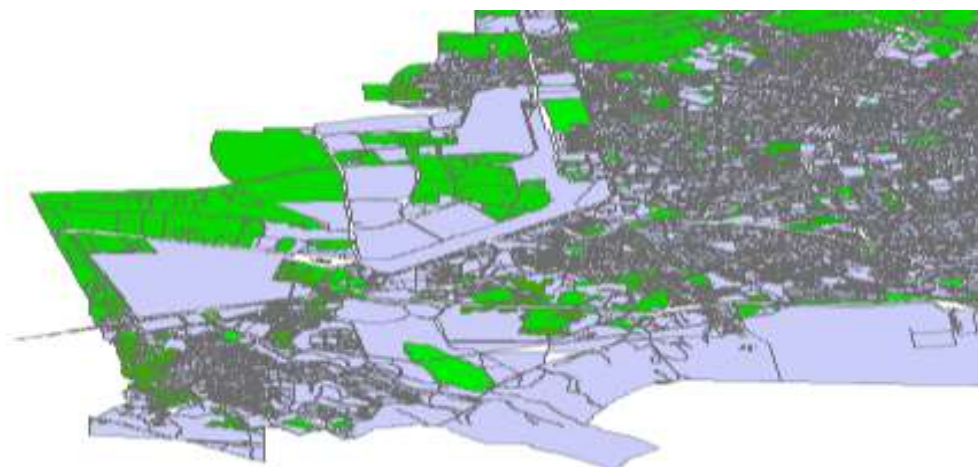
کاربری ها باید به طور اصولی مکان یابی گردند این اصول عبارتند از:

استانداردهای ایمنی، سازگاری، آسایش، کارایی، مطلوبیت، سلامتی، سرانه متناسب و...

با بررسی منطقه هفت تبریز می توان چنین گفت که کاربری ها هم به لحاظ مکان یابی هم به لحاظ توزیع و خدمات دهی و حوزه عملکردی و تناسب وضعیت قابل قبولی را در رسالت کوی لاله جلالیه و... دارند شهر ک اندیشه همچنان نیازمند اصلاحاتی است در اخماقیه لواسان و بهاران وضعیت کمی نیازمند توجه بیشتری است کاربری ها عمدتاً بهداشتی اراضی متروک باغات اراضی کشاورزی فضای باز و... می باشد. سازگاری برخی کاربری ها وجود ندارد، زمین های زراعی باغات به طور مطلوب به کار گرفته نمی شوند زمین های مخروبه زیاد و نیازمند توجه بیشتری است فضاهای باز و عمومی استانداردهای لازم را برای بهره مندی تمام گروه های سنی و جنسی ندارد عدم نور کافی، بهداشت ایمنی و تجهیزات پارک ها نیز در همه این

منطقه نیازمند بررسی است تا کمبود ها برطرف گردد چراکه از سوی ساکنین با استقبال خوبی همراه نمی شوند به لحاظ برخی از کاربری های ضروری خدماتی بهداشتی و مذهبی نیز نیازمند توجه ویژه ای است این مناطق در نهایت با توجه به مطالب پیش گفته می توان نتیجه گرفت فضای زیستی (کاربری مسکونی) پتانسیل بالایی دارد در این مناطق اما به دلیل مدیریت ناهماهنگ و ناکارآمد واز بالا به پایین این مناطق نتوانسته اند نقش خود را به خوبی ایفا کنند در فضای شهر و نیازمند توجه بیشتری است. همچنین کمبود خدمات رفاهی و نبود کاربری های خدماتی و خرده فروشی ها در این مناطق بسیار برای شهروندان مشکل ساز شده است بخصوص منطقه اندیشه

مطالعه فضاهای عمومی نیمه عمومی و خصوصی محدوده مورد نظر

در برنامه ریزی کاربری زمین به دو دسته عمده از کاربری ها توجه می شود تعدادی در فضاهای ساخته شده یا محیط شهری قرار دارند مانند مناطق مسکونی صنعتی تجاری و زیرساخت ها و بقیه در نواحی ساخته نشده که فضای باز نامیده می شوند مانند پارکها باغها نواحی تفریحی خارج از خانه مزارع جنگل ها و طبیعت حفاظت شده فضاهای باز عمدتاً با تسلط ترکیبی از عناصر طبیعی اعم از عناصر غیر جاندار خاک آب کانی ها و جاندار مثل گیاهان حیوانات جانوران و... مشخص می شوند. این فضاها به دو صورت تقاضامحور از سوی شهروندان و عرضه محور از سوی مدیران شهری ارائه می گردد

انواع آنها نیز پارک های شهری، فضاهای سبز خیابانی و... می باشد که عملکرد عمده آنها: در ساخت کالبدی شهر، زیست محیطی، اجتماعی روانی و... می باشد با بررسی منطقه مورد نظر و پرسشگری که حقی و همکاران تحت عنوان بررسی فضای سبز شهر تبریز طی مقاله ای انجام داده بودند نشان داده شد شهروندان منطقه هفت رضایت کافی را از سرانه فضای سبز منطقه خود نداشتند چراکه اصول ساخت پارک های شهری المان ها و تجهیزات و تاسیسات درون پارک ها مناسب نبوده و کمبود پارک های محله ای به غیر از رسالت و کوی لاله در سایر بخش های این منطقه دیده می شود

ایرادات عمده ای که برای این پارک ها می توان شمرد عبارتند از:

بازنگری در طراحی ورودی های پارک، تفکیک فضای ورزشی با پیاده راه ها، توجه به جمع آوری زباله ها، توجه به گلکاری، دقت در المان ها، رسیدگی به سلامتی دستگاه ها، عدم وجود فرصت کافی برای نشستن، ساخت پارکینگ های اصولی، آماده سازی زمینه لازم برای ورود معلولین، رسیدگی به ایمنی امکانات و تجهیزات، ایجاد زمین بازی کودکان، تکمیل فضای بازی کودکان، رسیدگی به تعمیرات و...

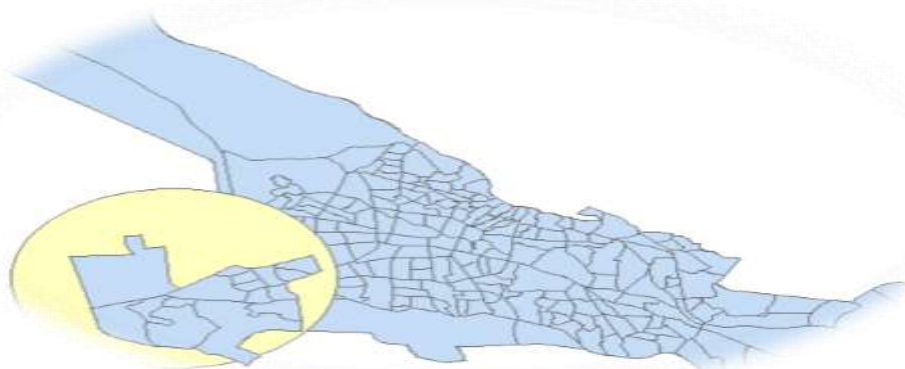
مطالعات اقتصادی نظیر کاربری های تجاری حوزه نفوذ و عملکرد آنها

هدف از مطالعات اقتصادی شناخت قابلیت خهای بالقوه و بالفعل اقتصادی شهر، بررسی میزان و نحوه اثر گذاری دگرگونی های اقتصادی برالگو های کاربری اراضی شهری است و در بررسی چگونگی اثر گذاری تحولات اقتصادی در شکل گیری اتی شهر نه تنها میزان و اندازه آنها شعاع تاثیرات نیز باید مدنظر قرار گرفته شود

پیشرفت اقتصادی در همه کشور ها نیازمند زمین بیشتر جمعیت و رفت و آمد بالا و توزیع فعالیت های مختلف، ایجاد شغل های اصلی و تبعی می باشد با مطالعه منطقه هفت می توان چنین نتیجه گرفت این منطقه به لحاظ کاربری تجاری در مناطق جلالیه رسالت و کموی لاله از مطلوبیت کافی برخوردار است اما سایر مناطق ان منطقه حتی شهرک های صنعتی موجود دارای رشد تک بعدی است و از نظر مکان یابی تجاری بسیار نامطلوب می باشد و در آینده این الودگی میزان جمعیت سلامت و بهداشت وارایش منظم این منطقه را بر هم خواهد زد کاربری های صنعتی از جمله پالایشگاهی، فلزکاری، تعمیرات خودرو، بارگیری انبارداری تولید و عرضه صنایع سنگین و سبک و.... بسیار در حال افزایش است که این خود نشان از ظرفیت اقتصادی بالای این منطقه دارد و باید در برنامه ریزی های اتی مورد توجه قرار گیرد تا سازماندهی مشاغل در این مناطق از زمان حال آغاز گردد.

کاربری انتظامی نظیر ایستگاه موقتی پلیس، کلانتری و...

امنیت از عناصر اساسی حیات شهری انسان هاست و حضور مردم در فضای عمومی شهر مستلزم احساس امنیت از سوی آنان است منظور از امنیت آن بخش از اقدامات ایجابی دولت است که در راستای ارتقا و تأمین امنیت اجتماعی صورت می گیرد. امروزه با توجه به گسترده‌گی شهرنشینی و رواج ناامنی های اجتماعی در شهرها، نقش نیروی انتظامی در تأمین امنیت اجتماعی شهرها و عوامل مؤثر بر آن و راهکارهای تقویت امنیت در شهرها ضرورت یافته است. ناگفته نماند که به محل استقرار کلانتری ها ایستگاه های انتظامی پادگان ها و پایگاه های بسیج و... کاربری انتظامی گفته می شود. در منطقه هفت با توجه به کمبود نیروی انتظامی و کلانتری سرقت بزهکاری خشونت بسیار بالاست و امنیت ساکنین بخصوص در شب ها تحت شعاع این موضوع قرار می گیرد. همچنین وجود حیوانات ولگرد شب ها بسیار محیط ناامنی را برای کودکان و خانواده ها به ارمغان آورده است. همچنین با توجه به سبک زندگی ساکنین این مناطق حیوانات به منظور چرا به داخل مناطق مسکونی شهروندان ساکن اندیشه اخمقایه و... کشیده می شود که این خود نیز از عوامل بیماری است و امنیت شهروندان را بر هم می رند. همچنین امار کلانتری ها نشان می دهد در این مناطق امار خودکشی نیز بالاست نسبت به سایر مناطق تبریز

زیباسازی منظر شهری (ورودی ها)

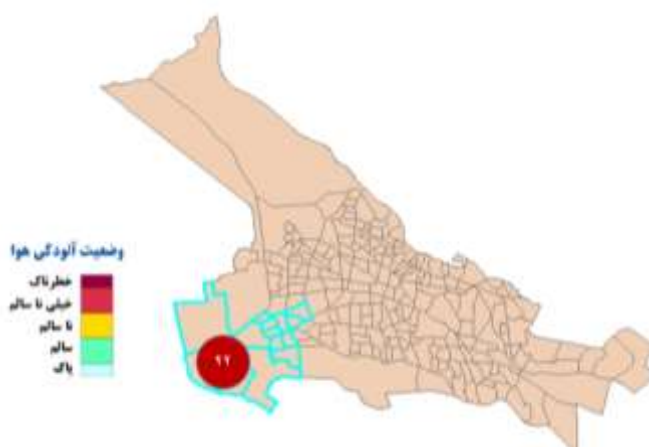
ورودی شهرها و محلات شهری از مهم ترین اجزای فضاهای شهر بوده که با اتصال محیط بیرونی و ساختار اصلی شهر، موجب بازخوانی هویت و خاطره سازی آن شهر می گردد. متأسفانه این فضاها در بیشتر شهرهای ایران با نابسامانی های فراوانی همراه بوده که عملاً آن را دچار انحطاط نموده است. همچنین این تشویش باعث عدم تعریف مناسب هویت و ویژگی های ورودی شهرها گردیده، به گونه ای که تکلیف این فضا در ابهام قرار گرفته است اصولی برای ورودی ها در نظر گرفته می شود نظیر: خوانایی، انطباق، محصوریت، زیباسازی، امنیت، عملکرد مناسب، مصالح اصولی، مکان یابی و... در منطقه هفت ورودی ها بسیار آشفته هستند همچنین کمبود المان های فرهنگی (تندیس، سردیس و...) دیده می شود درختکاری وسط خیابان ها کیفیت لازم را ندارند و... از این نظر این منطقه به شدت نیازمند کنترل نظارت و برنامه ریزی است.

کاربری مسکونی

در استانداردهای جهانی هنگام مطالعه مسکن به چند سوال پاسخ داده می شود: وضع کنونی مسکن شهر، ساخت و سازها چگونه انجام می گیرد؟ در پیش بینی مسکن کدام اهداف مدنظر است؟ مقدار زمین مورد نیاز برای مسکن چه میزان است؟ کیفیت کالبدی بنا چه وضعیتی دارد؟ در طرح های شهری مسکن چه مقدار برارود شده و... همچنین عوامل موثر بر تقاضای مسکن عبارتند از: عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاست های دولت، حوادث طبیعی و... منطقه هفت تبریز متأسفانه امروزه در حال تبدیل شدن به پناهگاهی امن برای حاشیه نشینان می باشد کیفیت عمر مطالع بناهای مسکونی در منطقه رسالت و جلالیه و کوی لاله مناسب در سایر نواحی بسیار وضعیت نامطلوبی دارد نیاز به مسکن ارزان قیمت باعث شده در این مناطق ساخت و سازهای غیر اصولی وبدون مجوز افزایش یابد همچنین کاربری های مورد نیاز برای خدمات رسانی به این مسکن نیز بسیار نادرست توزیع شده است.

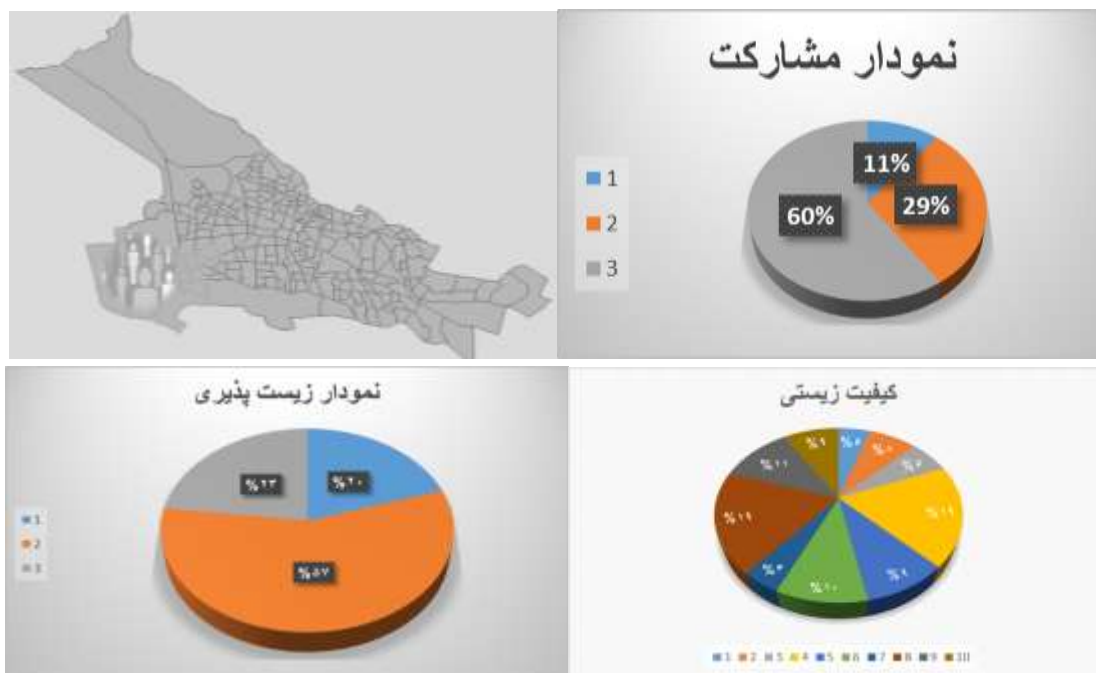
آلودگی هوا

آلودگی هوا به روش های گوناگونی می تواند آثار زیانبار درازمدت و کوتاه مدتی بر سلامت انسان ها بگذارد. تأثیر آلودگی هوا بر افراد مختلف متفاوت است. آسیب پذیری برخی افراد در برابر آلودگی هوا بسیار بیشتر از دیگران است. کودکان کم سن و سال و سالمندان بیشتر از دیگران از آلودگی هوا آسیب می بینند. در منطقه هف با ضریب ۲۲ درصد یکی از آلوده ترین مناطق تبریز محسوب می شود عامل اصلی این آلودگی مکان یابی نادرست کاربری های تجاری، نزدیکی نواحی مسکونی به پالایشگاه ها و

شهرک های صنعتی (کوی روشن توحید اتحاد) و... می باشد از این نظر این منطقه نیازمند طرح های فوریتی برای کاهش الودگی است

مشارکت شهروندی، زیست پذیری و کیفیت زندگی

مفاهیمی چون کیفیت، زیست پذیری و... با ارتقا ذهنیت شهروندان بهبود می یابد هرچقدر فضای شهر سالم، امن، بهداشتی، شاد، اصولی، مشارکت بالا، اعتماد، زیباسازی منظر، دفع بهداشتی زباله، کیفیت دسترسی ها و کاربری ها و... مطلوب باشد شهروندان احساس رضایت بیشتر و سرزندگی بیشتری را خواهند داشت. در منطقه هفت درحالی که این دو مفهوم ارتقا می یابد ولی همچنان فراوانی کمتری را به خود اختصاص می دهد نسبت به سایر مناطق تبریز (امار این بخش با استفاده از مقالات شهری استنتاج گردیده است)

منابع:

۱. پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۹۵) برنامه ریزی کاربری اراضی شهری
۲. پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۷۹) برنامه ریزی مسکن
۳. پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۷۷) کاربری اراضی شهری
۴. پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۷۴) نیاز به زمین جهت توسعه شهری
۵. پولارد، اچ و دیگران (۱۳۷۶) روش های تحلیل جمعیتی